

УДК 32:159

DOI: 10.35432/tisb292023289673

ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ ВПО ЧЕРЕЗ ЇХ САМОРЕАЛІЗАЦІЮ НА БАЗІ ТВОРЧИХ КЛАСТЕРІВ

Крупник Андрій Семенович

канд.політ.наук, доцент,

доцент кафедри публічного управління та
регіоналістики

Національний університет «Одеська політехніка»,
директор ГО «Одеський інститут соціальних
технологій»

<https://orcid.org/0000-0002-8739-8204>

За період з 2014 року, коли РФ розпочала війну з Україною, до її повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року внутрішньо переміщеними особами (ВПО) в країні стали близько 1,7 млн осіб. З початку повномасштабної агресії росії кількість ВПО різко збільшилась. Тікаючи від атак агресора, близько 7 мільйонів осіб покинули свої домівки та переїхали в інші регіони України. Приблизно стільки ж виїхало за кордон.

Станом на кінець квітня 2023 року в Одеській області, за даними соціальних служб, було зареєстровано більше 219,7 тисяч переселенців (130,8 тисяч жінок і більше 88,9 тисяч чоловіків), у тому числі 56,8 тисяч дітей віком до 18 років та 7 тисяч осіб з інвалідністю.

Більшість із цих переселенців переїхали зі східних регіонів України – Донецької та Луганської областей, де вже 9 років точаться бойові дії з російським агресором, а також із Запорізької, Херсонської, Миколаївської та Харківської областей, частина з яких була і залишається тимчасово окупованою російськими загарбниками.

Багато хто із цих дітей і дорослих перенесли важкі випробування, фізичні та психологічні травми через страх смерті, втрату житла, близьких і дотепер перебувають у стресі. Частина з них потребує антистресової терапії, духовної та фізичної підтримки.

З початку повномасштабного російського вторгнення в Україну чимало громадських та благодійних організацій разом із державними та муніципальними соціальними службами активно включились у допомогу переселенцям.

Ці організації допомагають у пошуку житла і розселенні ВПО, забезпечують їх їжею, одягом та самим необхідним. Величезну підтримку в цьому у вигляді гуманітарної допомоги надають також зарубіжні країни – партнери України.

Ухвалена 21.06.2022 постанова КМУ №735 [1] спрямована на допомогу громадам впоратись із додатковим навантаженням на соціальну інфраструктуру внаслідок великої кількості ВПО, які потребують соціальних послуг, а також розширення можливості працевлаштування для соціальних працівників, які є серед переселенців.

Деякі організації та ініціативні громадяни іноді організують для переселенців походи на театральні вистави, проводять майстер-класи з малювання та рукоділля, залучають дітей-переселенців до підготовки і проведення тематичних художніх виставок, розважають маленьких дітей, поки батьки займаються невідкладними справами тощо.

Водночас, ця діяльність носить епізодичний, спорадичний характер і не задовольняє більшості потреб дітей та дорослих-переселенців у творчому дозвіллі. При цьому зовсім не проводиться системна робота з дітьми щодо соціально-психологічної діагностики та цілеспрямованого коригування їхнього психологічного стану за допомогою засобів арт-терапії.

Дистанційне навчання, в якому беруть участь діти-переселенці, не сприяє

налагодженню дружніх стосунків і товариських зв'язків цих дітей із однолітками. Тому діти, що пережили стрес, уходять в себе, замикаються і мовчки переживають свої проблеми.

7 квітня 2023 року Уряд схвалив Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року і затвердив операційний план заходів з реалізації у 2023-2025 роках цієї Стратегії [2]. Цим документом зазначено, що держава, серед іншого, фокусується на адаптації ВПО на новому місці проживання та інтеграції їх у приймаючих територіальних громадах.

За даними спілкування з переселенцями, орієнтовно, від 10 % до 15 % з них розглядають можливість залишитись для проживання на новій для них території, не маючи можливості або бажання повернутися додому.

Ми виходимо з розуміння того, що соціопсихологічна реабілітація та адаптація до нових умов дітей та дорослих ВПО, які постраждали від жорстокостей війни і перебувають у стресі та у пригніченому стані, є найбільш ефективною через розкриття і розвиток їх творчих здібностей.

Залучення дітей та дорослих до цієї діяльності можливо через створення спеціалізованих творчих гуртків (кластерів), на базі яких під наглядом досвідчених фахівців має здійснюватись навчання малюванню, фотографуванню, літературній, дослідницькій творчості, акторській майстерності та іншим видам творчої діяльності.

Під час такої діяльності дитина та дорослий занурюються у творчий процес і відволікаються від своїх страхів та негативних спогадів. Важливе значення має також безпосереднє спілкування дітей з однолітками. Це сприяє їх соціалізації та отриманню навичок комунікації, а також кращому розумінню особливостей людських спільнот, в середовищі яких вони опинились.

Переселенці, які представляють свої творчі надбання на публічних заходах, на виставках і фестивалях, відчувають свою значущість та необхідність суспільству, новим для них громадам.

Вважаємо за необхідне проводити також на добровільних засадах соціопсихологічну діагностику дітей і дорослих-переселенців з оцінкою їх психоемоційного стану, виявлення їх індивідуальних потреб і творчих здібностей.

Одним із інструментів вирішення усього комплексу завдань щодо ВПО може бути розробка та ухвалення стратегій (програм) соціальної підтримки ВПО, які мають забезпечити у громадах сталість роботи з переселенцями, а на обласному рівні – формування єдиної політики щодо переселенців, впорядкування процесів їх адаптації у нових умовах проживання.

Для суб'єктивізації цільової групи ВПО і створення умов для належного захисту їх прав, представлення та реалізації інтересів варто допомогти переселенцям у створенні та діяльності їх громадських організацій, залучати ВПО до участі у вирішенні місцевих питань з використанням різних форм місцевої демократії [3].

Цьому сприятиме і запровадження інституту громадських радників (уповноважених) з питань ВПО при головах громад і при профільних виконавчих органах, а також створення та діяльність на регіональному рівні координаційних рад з питань ВПО за участі представників органів влади, науковців та ІГС.

З активними переселенцями слід проводити семінари-тренінги з питань самоорганізації і громадської участі при вирішенні питань місцевого значення.

Усі ці питання є предметом уваги та відпрацювання Громадської організації «Одеський інститут соціальних технологій», який працює з переселенцями за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» [4].

Результатом цієї роботи має стати покращення психоемоційного стану переселенців, як і мешканців тих громад, що стали для ВПО новим домом, зростання у переселенців жаги до життя, впевненості у власних силах, бажання творчої реалізації.

Доповнення соціальної інфраструктури на місцевому рівні мережею творчих гуртків (кластерів), залучення у якості стейкхолдерів ВПО до розробки стратегій та до участі у формуванні місцевих політик через застосування інструментів місцевої демократії сприятиме

адаптації та інтеграції ВПО у нових громадах, а також використанню соціального капіталу переселенців у повоєнному відновленні країни.

Список літератури

1. Про особливості реалізації державної політики у сферах зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час воєнного стану та після його припинення або скасування: постанова КМУ від 21.06.2022 №735. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/735-2022-%D0%BF#Text> (Дата звернення 04.05.2023).

2. Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках : розпорядження КМУ від 07 квітня 2023 р. № 312-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-skhvalennia-strategii-derzhavnoi-polityky-shchodo-vnutrishnoho-peremishchennia-na-period-do-2025-roku-ta-zatverdzhennia-operatsiinoho-planu-zakhodiv-z-ii-realizatsii-i070423-312> (Дата звернення 04.05.2023).

3. Організація роботи регіональних ресурсних центрів з розвитку місцевої демократії : організ.-метод. реком. / А.С. Крупник. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. – 214 с. URL: http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/new_29_08_17.pdf

4. Проект ГО «Одеський інститут соціальних технологій» «ВПО в територіальних громадах – алгоритм успішної інтеграції». URL: <https://vpo-odessa.blogspot.com/2022/10/blog-post.html>